UDK 37.013

KOMPETENSIYAVIY YONDASHUVNING PEDAGOGIK NAZARIY ASOSLARI

Berdiyeva Umida Meyliyevna,
TDPI 1-kurs magistranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada kompetensiyaviy yondashuvning pedagogik-nazariy asoslari, uning zamonaviy ta’lim tizimidagi o‘rni va ahamiyati hamda ta’lim jarayonini takomillashtirishdagi imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, kompetensiyaviy yondashuvning mazmun-mohiyati, asosiy tamoyillari, bilim, ko‘nikma, malaka va kompetensiya tushunchalarining o‘zaro munosabati ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Ta’lim oluvchilarda mustaqil fikrlash, muammoli vaziyatlarni hal etish, egallagan bilimlarini amaliy faoliyatda qo‘llash hamda ijtimoiy munosabatlarda samarali ishtirok etish kompetensiyalarini shakllantirish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan. Bundan tashqari, kompetensiyaviy yondashuvni ta’lim amaliyotiga tatbiq etishning pedagogik shart-sharoitlari va ta’lim sifatini oshirishdagi ahamiyati ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: kompetensiyaviy yondashuv, kompetensiya, ta’lim, pedagogik nazariya, bilim, ko‘nikma, malaka, mustaqil fikrlash, amaliy faoliyat, ta’lim sifati, pedagogik texnologiyalar.

Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda ta’lim tizimi oldiga yosh avlodga puxta bilim berish bilan bir qatorda, ularni hayotiy vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qila oladigan, tanqidiy va ijodiy fikrlaydigan, o‘z bilim hamda ko‘nikmalarini amaliyotda samarali qo‘llay oladigan shaxs sifatida tarbiyalash vazifasi qo‘yilmoqda. Zamonaviy jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy rivojlanishi ta’lim mazmunini muntazam takomillashtirishni, o‘qitishning samarali metodlarini joriy etishni hamda ta’lim oluvchilarning individual imkoniyatlarini rivojlantirishni taqozo etadi. Shu nuqtayi nazardan, kompetensiyaviy yondashuv zamonaviy pedagogikaning muhim yo‘nalishlaridan biri sifatida alohida ahamiyat kasb etadi.

Kompetensiyaviy yondashuv ta’lim jarayonini faqat nazariy bilimlarni o‘zlashtirish bilan cheklab qo‘ymasdan, balki olingan bilimlarni turli amaliy va hayotiy vaziyatlarda qo‘llay olish qobiliyatini rivojlantirishga yo‘naltiradi. Mazkur yondashuvda ta’lim oluvchining bilim darajasi bilan bir qatorda, uning muammolarni

hal qilish, mustaqil izlanish, axborotni tahlil qilish, muloqotga kirishish va jamoada ishlash kabi muhim qobiliyatlari ham e’tiborga olinadi. Natijada ta’lim jarayoni shaxsning har tomonlama rivojlanishi, ijtimoiy hayotga moslashishi va kelajakdagi kasbiy faoliyatga tayyorlanishiga xizmat qiladi.

Kompetensiyaviy yondashuvning pedagogik-nazariy asoslarini o‘rganish ta’lim maqsadlari, mazmuni, metodlari va natijalarini o‘zaro uzviy bog‘liq holda tahlil qilishni talab etadi. Ushbu yondashuvning nazariy asoslari shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim, faoliyatga asoslangan o‘qitish, konstruktivistik qarashlar hamda ta’lim oluvchining faol ishtirokini ta’minlashga qaratilgan pedagogik tamoyillar bilan chambarchas bog‘liq. Bunda o‘qituvchi tayyor bilimlarni yetkazib beruvchi subyekt sifatida emas, balki ta’lim oluvchining mustaqil bilim olishi, izlanishi va o‘z imkoniyatlarini namoyon etishiga ko‘maklashuvchi pedagogik jarayon tashkilotchisi sifatida namoyon bo‘ladi.

Kompetensiyaviy yondashuvning pedagogik mohiyati va ta’lim jarayonidagi o‘rni

Kompetensiyaviy yondashuv zamonaviy ta’lim tizimida o‘quvchilarning intellektual salohiyatini rivojlantirish, ularni mustaqil faoliyatga tayyorlash va egallangan bilimlarni kundalik hayotda qo‘llashga o‘rgatishda muhim o‘rin tutadi. Ushbu yondashuv ta’lim jarayonining mazmunini takomillashtirish bilan bir qatorda, o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi munosabatlarni ham yangi pedagogik talablar asosida tashkil etishni nazarda tutadi. Bunda o‘quvchi tayyor bilimlarni qabul qiluvchi shaxs emas, balki bilimlarni mustaqil izlash, tahlil qilish va amaliyotda qo‘llash jarayonining faol ishtirokchisi sifatida namoyon bo‘ladi.

Kompetensiyaviy yondashuvni amalga oshirishda ta’lim mazmunining hayotiy vaziyatlar bilan bog‘liqligi alohida ahamiyatga ega. O‘quvchilarga beriladigan topshiriqlar ularning yosh xususiyatlari, qiziqishlari va bilim darajasiga mos bo‘lishi, shu bilan birga, mustaqil fikrlashga undashi kerak. Masalan, muayyan muammoni hal qilish, berilgan ma’lumotlarni taqqoslash, dalillar asosida xulosa chiqarish va o‘z nuqtayi nazarini himoya qilishga qaratilgan mashg‘ulotlar o‘quvchilarning amaliy kompetensiyalarini rivojlantiradi.

Mazkur yondashuv o‘qitish metodlarini tanlashda ham muhim talablarni yuzaga keltiradi. An’anaviy tushuntirish va namoyish etish metodlari bilan bir qatorda, loyiha asosida o‘qitish, muammoli ta’lim, munozara, kichik guruhlarda ishlash va mustaqil izlanish metodlaridan foydalanish samarali hisoblanadi. Bunday metodlar o‘quvchilarning darsdagi faolligini oshiradi, o‘zaro hamkorlik qilish ko‘nikmalarini shakllantiradi va o‘quv materialini chuqurroq o‘zlashtirishga yordam beradi.

Kompetensiyaviy yondashuvning yana bir muhim jihati ta’lim natijalarini baholash tizimini takomillashtirish bilan bog‘liq. Bunda o‘quvchining faqat nazariy

ma’lumotlarni qay darajada bilishi emas, balki ularni amaliy vazifalarni bajarishda qanday qo‘llay olishi ham hisobga olinadi. Shu maqsadda amaliy topshiriqlar, ijodiy ishlar, loyihalar, kuzatishlar va o‘zini o‘zi baholash usullaridan foydalanish mumkin. Baholash jarayoni o‘quvchining mavjud kamchiliklarini aniqlash va keyingi rivojlanish yo‘nalishlarini belgilashga xizmat qilishi lozim.

Mazkur mavzuning dolzarbligi shundaki, ta’lim samaradorligini oshirish, o‘quvchilarning egallagan bilimlarini amaliyot bilan bog‘lash va ularda zarur hayotiy kompetensiyalarni shakllantirish zamonaviy ta’lim tizimining ustuvor vazifalaridan hisoblanadi. Shu bois kompetensiyaviy yondashuvning mohiyatini chuqur anglash, uning pedagogik-nazariy asoslarini aniqlash va ta’lim jarayonida qo‘llash imkoniyatlarini o‘rganish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Ushbu maqolaning maqsadi kompetensiyaviy yondashuvning pedagogik-nazariy asoslarini tahlil qilish, uning asosiy xususiyatlari va tamoyillarini ochib berish hamda ta’lim jarayonini takomillashtirishdagi ahamiyatini asoslashdan iborat. Mazkur maqsadga erishish uchun kompetensiya tushunchasining mazmunini yoritish, kompetensiyaviy yondashuvning an’anaviy ta’limdan farqli jihatlarini ko‘rsatish va uni ta’lim amaliyotiga tatbiq etishning pedagogik imkoniyatlarini tahlil qilish vazifalari belgilangan.

Xulosa qilib aytganda, kompetensiyaviy yondashuv zamonaviy ta’lim tizimining mazmuni va sifatini takomillashtirishga xizmat qiluvchi muhim pedagogik yondashuv hisoblanadi. U ta’lim oluvchilarning nazariy bilimlarni egallashi bilan bir qatorda, ularni amaliy faoliyatda qo‘llash, mustaqil fikrlash, muammoli vaziyatlarni hal etish va ijtimoiy munosabatlarda faol ishtirok etish qobiliyatlarini rivojlantirishga yo‘naltirilgan. Mazkur yondashuvni ta’lim jarayoniga izchil tatbiq etish ta’lim oluvchilarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: TDPU, 2021.
2. Husanboyeva Q. Adabiy ta’lim metodikasi. – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2024.
3. Ishmuhamedov R. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Mumtoz so‘z, 2022.
4. O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonuni. – 2020-yil 23-sentabr, O‘RQ-637-son.
5. Po‘latova M., Axrorova M. Kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan zamonaviy darsliklar tuzilishi va mazmuni. – 2025.

6. Quchqorova N.M. Pedagogik kasbiy kompetentligi va kreativlik. – Toshkent: Bookmany Print, 2022.
7. Yo‘ldoshev Q., Yo‘ldosheva M. O‘zbek adabiyotini o‘qitish metodikasi. – Toshkent, 2022.